

پژوهشگر و مدرس دانشگاه: احیای تعزیه با شرایط فعلی تقریباً غیر ممکن است

زهرات پاهریان

از دیر باز فرهنگ تعزیه خوانی که همراه با شعر و گوشه‌های موسیقی ایرانی بوده است در فرهنگ ما ایرانی‌ها رواج داشته است، این فرهنگ بر اثر شاهنامه خوانی در بین مردم ایران جا افتاده چراکه مردم ایران با اسطوره‌ها و الگوهای خود در هر زمانی ارتباط برقرار می‌کنند. متأسفانه از اوایل حکومت پهلوی رضا شاه با برچیدن و مقابله کردن با مراسم تعزیه خوانی مقدمات اولیه رنگ باختن این مراسم مذهبی و فرهنگی ایرانی را فراهم کرد و لذا تحریفات بسیاری دستخوش این عنصر هنری-مذهبی شد. کاظم شهبازی، نویسنده، پژوهشگر و مدرس دانشگاه در گفتگو با ماهنامه صبا درباره خاستگاه تعزیه، تحریفات ایجاد شده در آن و شرایط احیای و حفظ تعزیه سخن گفته است که می‌خوانید.

لطفاً درباره خاستگاه اصلی تعزیه و اینکه جغرافیا چقدر توانسته بر روی اجرای تعزیه و سبک‌های مختلف آن تاثیر گذار باشد، برای ما بگویید؟

واقعاً کربلا و شهادت امام حسین در سال ۶۱ قمری بوده است. امام حسین از پذیرش خلافت یزید این معاویه خلیفه بنی امیه سر باز می‌زند و مجبور به ترک مدینه می‌شود و به مکه می‌رود. چندی بعد مردم کوفه برای انتقال خلافت، امام حسین را دعوت می‌کنند تا به شهر کوفه بروند. امام حسین «ع» به اتفاق فرزندان، اقوام و آشنایان روانه کوفه می‌شوند، اما در راه به عبدالله سردار یزید برخورد می‌کنند و در نهایت حاضر به بیعت با یزید نمی‌شود و در پی رقت و آمدها و عدم پذیرش خلافت، دلاورانه با عبیدالله می‌جنگد و در این نبرد همه ۷۲ همراه او به شهادت می‌رسند. این نکته اول برای این که نگاهی کلی به قضیه داشته باشیم. اما گفته می‌شود تعزیه دنباله سوگ سیاوش است که باید تاکید کنم این موضوع اصلاً درست نیست. سوگ سیاوش بیشتر به اسطوره‌های بین النهرین شباهت دارد و ارتباطی به تعزیه با شکل امروزی ندارد.

یک متکلمی بوده به نام ابوالقاسم محمود بن عمر زمخشری که سال ۴۶۷ قمری به دنیا آمده

و در سال ۵۳۸ قمری فوت کرده است. یعنی نیمه دوم قرن پنجم قمری به دنیا آمده و نیمه اول قرن ششم قمری فوت کرده است. این متکلم معروف ایرانی کتابی دارد در پند و موعظه به نام اطباق الذهب فی الموعظ و الخطب به معنای طوق طلائی در موعظه و خطبه خوانی که در این کتاب توضیح می‌دهد هر کس برای امام حسین گریه کند یقیناً در قیامت با او محشور خواهد شد. زمخشری ادامه می‌دهد آنکه در پیش خود بگرید و باعث گریه دیگران برای امام حسین شود از خوبان است و هر کس خویش را همانند دسته‌ای تشبیه کند، در زمره همان است و به همان اندازه ارزش به او خواهد رسید. این نقل، توصیفی واقعی و حزن انگیز درباره کربلا یا همان مقتل خوانی زمخشری، الهامی بود که بعدها ملاحسین واعظ کاشفی سبزواری و بعد از او محمد بن سلیمان فضولی بغدادی تحت تاثیر آن قرار گرفتند. این کار بی سابقه زمخشری در زمینه مقتل نگاری و مقتل خوانی را یکی از شاگردان او به اسم ابوالمؤید موفق خوارزمی ۳۰ سال پس

از مرگ زمخشری ادامه می‌دهد. او هم در سال ۵۶۸ قمری فوت می‌کند، اما حماسه نامه‌ای دارد در توصیف شهادت امام حسین به نام شهادت امام حسین به روایت خوارزمی که بعدها در اوایل دوره صفویه ملاحسین واعظ کاشفی سبزواری کتابی می‌نویسد تحت تاثیر زمخشری به نام روضه الشهدا.

قدیمی ترین سندی که به تعزیه در ایران اشاره کرده باشد، چیست و مربوط به چه تاریخی است؟

قدیمی ترین سند معتبری که در آن به اجرای تعزیه در ایران اشاره شده است در سفرنامه کارستن نیبور بوده که یک جهانگرد دانمارکی و آلمانی زبان بوده که او ۱۷۶۹ میلادی در دوران زندیه تعزیهای در جزیره خسارک می‌بیند. دلیل اینکه چرا در شهرهای دیگر ندیده است نمی‌دانیم. کارستن نیبور دانمارکی درباره این نمایش تعزیه می‌گوید: من در جزیره در یک طرف میدان، امام حسین را دیدم که به همراه یارانش در حال حرکت بودند و در طرف دیگر، سپاه عبیداله زیاد در تعقیب امام حسین و یارانش بودند. به محض رسیدن به امام حسین و یارانش از آنان تمکین

